

Маріупольський
університет

ПРОГРАМА

**вступних випробувань до
аспірантури на 2026 рік**

зі спеціальності В9 Історія та археологія

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ В АСПРАНТУРУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
В ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ**

Затверджено:
на засіданні Вченої ради МДУ,
протокол № 11 від 17.04.2026 р.

Київ - 2026 р.

Програма вступного іспиту в аспірантуру зі спеціальності В9 Історія та археологія / укл. д.і.н., проф. Романцов В.М., к.і.н., доц. Коробка В.М. К. : МДУ, 2026.18 с.

Рецензенти:

Литвиненко Р. О., доктор історичних наук, професор, ДонНУ ім. В. Стуса;

Ніколаєв І. Є., доктор історичних наук, завідувач кафедри філософії освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Програма вступного фахового випробування до аспірантури зі спеціальності В9 Історія та археологія розрахована на осіб, які вступають на базі ОКР Спеціаліст та ОС Магістр.

Програма містить:

- основні вимоги до додаткової співбесіди для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста) та критерії її оцінювання;
- основні питання та вимоги до екзамену з історії та археології;
- вимоги до презентації дослідницької пропозиції;
- критерії оцінювання відповіді на екзамені;
- перелік рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В9 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ...4	
ВИМОГИ ЩОДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРОПОЗИЦІЇ.....7	
ПРОГРАМА СПІВБЕСІДИ ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ВСТУПАЮТЬ ДО АСПІРАНТУРИ З ІНШОЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ, НІЖ ТА, ЯКА ЗАЗНАЧЕНА У ДИПЛОМІ ПРО ВИЩУ ОСВІТУ.....10	
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....13	
ДОДАТКИ.....18	

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В9 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

1.1. Пояснювальна записка

Вступ до аспірантури на спеціальність В9 Історія та археологія у 2026 році відбуватиметься в очному форматі відповідно до розкладу. Для осіб, які вступають з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, яка зазначена в їхньому дипломі магістра (спеціаліста), призначається додаткова співбесіда. Під час додаткової співбесіди вступникам ставиться від 3 до 5 питань зі списку запропонованих орієнтовних запитань. Оцінка «склав» ставиться за умови надання відповіді на понад 50% від поставлених запитань. Оцінка «не склав» ставиться за умови повної відсутності теоретичних знань з історії та археології.

Вступник, який отримав оцінку «не склав», до подальших вступних випробувань не допускається.

Під час вступного іспиту ставиться три запитання, кожне з яких оцінюється максимально в 50 балів, додаткові запитання також можливі.

В програму вступного іспиту як складова частина входить презентація дослідницької пропозиції, яка також оцінюється в 50 балів.

Час, що відводиться вступникам для підготовки до надання відповідей на екзаменаційні питання, складає 45 хвилин.

1.2. Перелік питань вступного іспиту

1. Археологічні пам'ятки Північного Приазов'я та їх дослідження.
2. Трипільська культура та її місце в давній історії України.
3. Матеріальна та духовна культура скіфів.
4. Утворення та характеристика держави Київська Русь. Проблема в українській та російській історіографії.
5. Галицько-Волинська держава у XIII – першій половині XIV ст. Галицько-Волинський літопис як історичне джерело.
6. Українські землі під владою Великого князівства Литовського та Королівства Польського у XIV– I половина XVI ст. Кривська, Віленська та Городельська унії, їх наслідки для України.
7. Люблінська унія та її вплив на розвиток українських земель у другій пол. XVI – першій пол. XVII ст.
8. Утворення Кримського ханату та його вплив на історію України у другій половині XV – першій половині XVII ст. Російська фальсифікація історії кримського ханату.
9. Проблема виникнення українського козацтва в історіографії. Запорозькі Січі та їх роль в історії України.
10. Берестейська церковна унія та її вплив на духовно-культурний розвиток українських земель.
11. Формування української ідентичності.
12. Постать гетьмана Б. Хмельницького в українській історіографії.
13. Характеристика основних періодів становлення Гетьманщини в середині XVII ст.
14. Причини, сутність та хронологічні межі Руїни. Проблема в історіографії.
15. Історико-правова оцінка договору 1654 р. між Військом Запорозьким та Московською державою.
16. Гадяцький трактат 1658 р.
17. Історичні оцінки життя і політичної діяльності гетьмана Івана Мазепи.
18. Гетьман П. Орлик та його «Конституція прав та вольностей Війська Запорозького».

19. Нова Січ в історії України.
20. Російська імперська політика щодо козацької держави у XVIII ст. Історичне значення Гетьманщини.
21. Поділи Речі Посполитої та історична доля українських земель.
22. Російська політика імперської інтеграції щодо українських земель в останній третині XVIII – на початку XIX ст.
23. Заселення та господарське освоєння Степової України у XVI – XVIII ст.
24. Культурно-національне відродження в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). І. Котляревський. Харківський та Київський святого Володимира університети.
25. Криза кріпосницької системи в підросійській Україні у I пол. XIX ст. Селянська реформа у Наддніпрянській Україні у 60-і рр. XIX ст.
26. Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – у I пол. XIX ст. Реформи Марії Терезії та Йосифа II. Українське національне відродження на західноукраїнських землях у I пол. XIX ст. Руська трійця.
27. Процеси суспільної модернізації Наддніпрянської України у 60 – 90-і роки XIX ст. Великі реформи 60 – 70-х років XIX ст. (судова, земська, міська реформи в підросійській Україні).
28. Кирило-Мефодіївське братство та його місце в українському визвольному русі. Книга буття українського народу. М. Костомаров, Т. Шевченко.
29. Український громадівський рух у Наддніпрянщині В. Антонович, М. Драгоманов.
30. Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX ст. Москвофіли та народовці. Просвіти. Громади.
31. Громадсько-політична та наукова діяльність М. Грушевського наприкінці XIX – на початку XX ст. Проблема в історіографії.
32. Процеси економічної модернізації Наддніпрянської України наприкінці XIX – на початку XX ст.
33. Діяльність українських партій на початку XX ст. М. Міхновський.
34. Україна в роки Першої світової війни.
35. М. Грушевський у подіях Української революції 1917 – 1921 рр.
36. С. Петлюра. Політичний портрет.
37. Діяльність Української Центральної Ради. Універсали УЦР.
38. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
39. Події Української революції 1917 р. в Маріуполі.
40. Махновські повстанці у Північному Приазов'ї. Постать Н.Махна.
41. Українська революція 1917-1921 р. Сутність та періодизація. 100-річчя Української революції.
42. Західноукраїнська народна республіка. Акт злуки УНР та ЗУНР.
43. Українські землі у складі Советського Союзу в 20 – 30-і рр. «Розстріляне відродження» в Україні.
44. Голодомори радянської доби в Україні (1921-1923 рр.; 1932-1933 рр.; 1946-1947 рр.).
45. Політичні репресії в Україні у 30-і рр. та їх наслідки. «Грецька операція» 1937-1938 рр. у Приазов'ї.
46. Советська модернізація (індустріалізація, колективізація) в Україні та їх наслідки.
47. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період.
48. Організація українських націоналістів у 1929 – 1940 рр.
49. Пакт Молотова-Ріббентропа та історична доля України. Сталінське «визволення» Східної Галичини, Західної Волині та Північної Буковини.
50. Україна і Друга світова війна: історіографічний огляд.
51. Діяльність ОУН під час Другої світової війни. Стратегія і тактика боротьби за самостійну, соборну Українську державу. УГВР.
52. Місце України в розгромі нацистської Німеччини. Наслідки Другої світової війни для України.

53. Західні області Советської України в повоєнний період (1945 – 1953 рр.).
54. Поглиблення кризи комуністичного режиму в Україні (1964 – 1990 рр.).
55. Дисидентський рух в Україні в 60 – 80-і рр. ХХ ст.
56. Суверенізація УРСР. Становлення незалежної Української держави 1990 – 2000 р.
57. Політична криза 2002 – 2004 рр. в Україні. Помаранчева революція.
58. Поглиблення економічної та політичної кризи в Україні протягом 2010 – 2013 рр. Євромайдан. Революція гідності.
59. Суспільно-політичні процеси в Україні у 2014 – 2021 рр. Російсько-українська війна (2014 – 2021 рр.).
60. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 2022 – 2024 рр. та консолідація Української держави на захист українських земель. Рашизм – ідеологія російських агресорів.

1.3. Критерії оцінювання відповідей

Знання та вміння, продемонстровані вступниками до аспірантури на вступних випробуваннях зі спеціальності, оцінюватимуться за 200-бальною шкалою.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати під час відповідей на питання білетів вступного іспиту зі спеціальності, – 150 (повнота відповіді на кожне питання оцінюється у 1 – 50 балів); презентація дослідницької пропозиції оцінюється у 1 – 50 балів.

Вступники, які під час вступних випробувань зі спеціальності наберуть менш як 120 балів, позбавлятимуться права участі в конкурсі.

Бали за окремими складовими вступного іспиту розподіляються наступним чином:

Екзаменаційні питання			Презентація дослідницької пропозиції	Сума
Питання №1	Питання №2	Питання №3		
50 балів	50 балів	50 балів	50 балів	200 балів

Оцінювання відповіді на поставлені запитання відбувається за наступними критеріями:

Оцінювання відповіді на поставлені запитання відбувається за наступними критеріями:

50-40 балів	теоретичне питання розкрито в повному обсязі, відповідь на питання викладено в логічній послідовності, зроблено правильні висновки;
39-30 балів	теоретичне питання розкрито майже в повному обсязі, але матеріал викладено в недостатній логічній послідовності або зроблені неправильні висновки;
29-20 балів	значна частина теоретичного питання не була висвітлена;
19-0 балів	більша частина питання не була висвітлена або питання повністю не розкрито.

ВИМОГИ ЩОДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРОПОЗИЦІЇ

Презентація дослідницької пропозиції є складовим елементом вступного іспиту зі спеціальності. Дослідницька пропозиція – це авторський науковий текст обсягом до 10 сторінок, підготовлений вступником до аспірантури, в якому обґрунтовується тематика майбутньої дисертаційної роботи.

Дослідницька пропозиція готується вступником до аспірантури самостійно та подається у електронному вигляді на кафедрі історії та археології на електронну адресу hd@mu.edu.ua до уваги предметної комісії історичного факультету не пізніше аніж за три робочі дні до проведення вступного іспиту зі спеціальності. За бажанням вступника, додатком може подаватися також рецензія на дослідницьку пропозицію від передбачуваного наукового керівника.

Технічні параметри тексту дослідницької пропозиції:

- шрифт: Times New Roman
- розмір шрифту: 14
- міжрядковий інтервал: 1,5
- поля: 2 см
- нумерація сторінок має починатися з другої сторінки
- оформлення Титульного листка – згідно з Додатком 1

Структура дослідницької пропозиції

1. Формулювання наукової проблеми:

чітко зазначити тему майбутньої дисертації та подати очікувані результати у вигляді анотації до теми.

2. Актуальність обраної теми:

аргументувати актуальність розробки теми для розвитку сучасної історичної науки, гуманітарної сфери або суспільства в цілому.

3. Стан розробки у вітчизняній і зарубіжній науці, виділення невирішених аспектів обраної теми:

подати коротку характеристику найважливіших праць, які зачіпають обрану тему; визначити існуючі прогалини, недосліджені раніше аспекти, які можуть бути заповнені дисертацією.

4. Джерельна база дослідження:

подати коротку характеристику джерел (архівних, бібліотечних та музейних фондів, статистичних даних тощо), на які спиратиметься майбутнє дослідження.

5. Мета та завдання передбачуваного дослідження.

6. Об'єкт і предмет дослідження.

7. Формулювання й аргументація наукової новизни.

8. Методологія та науковий інструментарій передбачуваного дослідження:

надати вичерпний перелік і показати розуміння методів наукового пізнання, які будуть використані в ході дослідження та написання дисертації.

9. Можливі сфери практичного застосування передбачуваних результатів дослідження:

Зазначити можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження, зокрема закладами освіти, науковими установами, органами державної влади тощо.

10. Список найважливіших джерел та літератури, що будуть використані під час проведення дослідження.

Джерела:

1. ...
2. ...
3. ...

Література: Не менше 15 позицій

При обранні тематики майбутньої дисертаційної роботи і підготовці дослідницької пропозиції вступник до аспірантури має взяти до уваги, що освітньо- наукова програма підготовки доктора філософії за спеціальністю В9 Історія та археологія пропонує наступні напрями дослідження, що визначатимуть потенційні тематики дисертаційних робіт:

1. Трансформації місцевого самоврядування у Південній Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.
2. Повсякденне життя міського населення у Південній Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.
3. Повсякденне життя освітянських працівників у Південній Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.
4. Преса – чинник повсякденності міських жителів України кінець XIX – на початку XX ст.
5. Повсякденне життя працівників металургійної промисловості України 20 – 30-х рр. XX ст.
6. Повсякденне життя працівників машинобудівної промисловості України 20 –30-х рр. XX ст.
7. Повсякденне життя українських селян 20 –30-х рр. XX ст.
8. Південна Україна доби Української держави гетьмана Павла Скоропадського.
9. Південна Україна доби Директорії УНР.
10. Формування історичної пам’яті українського суспільства у другій половині XX ст.
11. Жінки Півдня України у роки німецької окупації 1941 – 1944 рр.
12. Реабілітація жертв політичних репресій Донецької та Луганської областей друга половина 50-х XX – початок XXI ст.

Презентація дослідницької пропозиції оцінюється за шкалою від 0 до 50 балів за наступними критеріями:

Критерії оцінювання дослідницької пропозиції на вступному іспиті зі спеціальності

Бали	Критерії оцінювання
40-50	Вступник обґрунтував актуальність обраної теми; продемонстрував прогалини в сучасній науці, які можуть бути заповнені майбутнім дисертаційним дослідженням та публікаціями; чітко сформулював мету, завдання, об’єкт та предмет майбутнього дослідження; орієнтується в наукових методах, яких потребуватиме здійснення наукового дослідження з обраної теми; продемонстрував можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження; показав володіння сучасною історіографією та джерельною базою з теми дослідження.
30-39	Вступник обґрунтував актуальність обраної теми; водночас недостатньо продемонстрував прогалини в сучасній науці, які можуть бути заповнені передбачуваними дисертаційним дослідженням та публікаціями; недостатньо чітко сформулював або мету, або завдання, або об’єкт та предмет майбутнього дослідження; орієнтується в наукових методах, яких потребуватиме здійснення наукового дослідження обраної теми; продемонстрував можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження; показав володіння сучасною історіографією та джерельною базою з теми дослідження.

20-29	Вступник обґрунтував актуальність обраної теми; водночас недостатньо продемонстрував прогалини в сучасній науці, які можуть бути заповнені передбачуваними дисертаційним дослідженням та публікаціями; недостатньо чітко сформулював або мету, або завдання, або об'єкт та предмет майбутнього дослідження; орієнтується в наукових методах, яких потребуватиме здійснення наукового дослідження обраної теми; слабко продемонстрував можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження; показав поверхове володіння сучасною історіографією та джерельною базою з теми дослідження.
10-19	Вступник обґрунтував актуальність обраної теми; водночас недостатньо продемонстрував прогалини в сучасній науці, які можуть бути заповнені передбачуваними дисертаційним дослідженням та публікаціями; недостатньо чітко сформулював мету, завдання, об'єкт та предмет майбутнього дослідження; слабко орієнтується в наукових методах, яких потребуватиме здійснення наукового дослідження обраної теми; не продемонстрував можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження; показав поверхове володіння сучасною історіографією та джерельною базою з теми дослідження.
0-9	Вступник не надав достатньої аргументації для обґрунтування актуальності обраної теми; не виділив прогалини в сучасній науці, які можуть бути заповнені передбачуваними дисертаційним дослідженням та публікаціями; недостатньо чітко сформулював мету, завдання, об'єкт та предмет майбутнього дослідження; слабко орієнтується в наукових методах, яких потребуватиме здійснення наукового дослідження обраної теми; не продемонстрував можливість практичного застосування передбачуваних результатів дослідження; не володіє сучасною історіографією та джерельною базою з теми дослідження.

ПРОГРАМА СПІВБЕСІДИ ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ВСТУПАЮТЬ ДО АСПІРАНТУРИ З ІНШОЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ, НІЖ ТА, ЯКА ЗАЗНАЧЕНА У ДИПЛОМІ ПРО ВИЩУ ОСВІТУ

Пояснювальна записка

Особам, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), призначається додаткове вступне випробування у формі співбесіди в очному форматі відповідно до розкладу.

Додаткова співбесіда проводиться перед вступним іспитом зі спеціальності для виявлення рівня обізнаності вступника зі змістом спеціальності В9 Історія та археологія.

3.1. Перелік питань співбесіди

1. Формування українського історичного простору. Походження назви «Україна».
2. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України.
3. Київська Русь та Галицько-Волинська держава.
4. Литовсько-польський період української історії 1340 – 1569 рр.).
5. Козацтво та Кримський ханат в історії України XV – першої половини XVII ст. Запорозька Січ.
6. Українські землі під владою Королівства Польського (1569 – 1647 рр.).
7. Формування української народності.
8. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. Руїна в українській історії другої половини XVII ст.
9. Гетьмани І.Мазепа та П.Орлик у боротьбі за суверенітет козацької держави.
10. Ліквідація Гетьманщини та Запорозької Січі: причини і наслідки.
11. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій у XIX – на початку XX ст.
12. Процеси суспільної модернізації на українських землях.
13. Національний рух на українських землях у XIX – на початку XX ст. Т.Шевченко, М.Костомаров, В.Антонович, М.Драгоманов, М.Грушевський в українському національному відродженні.
14. Україна в роки Першої світової війни. Українське Приазов'я від середини XVII до початку XX ст.
15. Причини, сутність та періодизація Української революції.
16. М.Грушевський та діяльність Української Центральної Ради. Універсали УЦР.
17. Українська народна республіка.
18. Українська держава гетьмана П.Скоропадського.
19. УНР доби Директорії.
20. Західноукраїнська Народна Республіка та Злука з УНР.
21. Інтервенція військ більшовицької Росії, білих армій на територію України та Громадянська війна на теренах України.
22. Селянський повстанський рух в Україні. Н.Махно – ватажок селянського повстанського руху на півдні України.
23. Встановлення на українських землях більшовицької влади.
24. Голодомор 1921 – 1923 рр. в Україні. НЕП на українських землях.
25. Створення СРСР та місце України в ньому.
26. Українське «розстріляне» відродження.
27. Сталінський тоталітарний режим на українських землях.
28. Радянська індустріалізація, колективізація та суспільні деформації в Україні.
29. Політичні репресії 30-х років та Голодомор 1932 – 1933 рр.
30. Західноукраїнські землі у складі Другої Речі Посполитої, Чехословацької Республіки та Румунського королівства.
31. Створення організації українських націоналістів. Карпатська Україна.

32. Початок Другої світової війни. Агресивна політика нацистської Німеччини та сталінського режиму СРСР на українських землях.
33. Військово-політична співпраця та підготовка до війни нацистського та сталінського тоталітарних режимів.
34. Вторгнення німецьких військ та їх союзників на територію СРСР та катастрофічні поразки Червоної армії на території України в червні 1941 – липні 1942 рр.
35. Нацистська окупація українських земель та партизанський рух Опору проти окупантів.
36. Боротьба ОУН та УПА за самостійну соборну Українську державу.
37. Радянські війська в боях за вигнання нацистських окупантів та їх союзників з території України.
38. Місце України в розгромі нацистської Німеччини.
39. Політика сталінського режиму на українських землях у повоєнний час. Відбудова промисловості. Становище в сільському господарстві, Голодомор 1946 – 1947 рр.
40. Політичні репресії другої половини 40 - початку 50-х рр. Придушення українського визвольного руху на західноукраїнських землях.
41. Хрущовська «відлига». Реформи в промисловості та сільському господарстві, соціальна політика.
42. Засудження культу особи Сталіна та непослідовна політика десталінізації. Національно-культурне відродження в роки хрущовської «відлиги».
43. Брежневська доба «застою». Поглиблення суспільної кризи комуністичної системи.
44. Дисидентський рух в Україні. Неосталінізм та політичні репресії КДБ.
45. Горбачовська «перебудова». Чорнобильська катастрофа.
46. Національно-державне відродження в Україні.
47. Крах СРСР. Проголошення незалежності України. Розбудова незалежної Української держави.
48. Україна у сучасних міжнародних відносинах. Українська діаспора.
49. Суспільно-політичний розвиток Української держави на початку ХХІ ст. Конституція України – основний закон незалежної держави.
50. Проблеми соціально-економічного розвитку України на початку ХХІ ст. «Помаранчева» революція.
51. Євромайдан. Революція Гідності. Антитерористична операція на сході України. Українське Приазов'я в незалежній Українській державі у 90-ті рр. ХХ – на початку ХХІ ст.

3.2. Критерії оцінювання відповідей

Оцінювання додаткового вступного випробування у формі співбесіди для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), відбувається за двобальною шкалою: «склав» або «не склав».

Оцінка «склав» виставляється у наступних випадках:

- повна, вірна та ґрунтовна відповідь на запитання, теоретично правильний і логічно обґрунтований виклад матеріалу, при якому вступник повно і глибоко використав відомі йому фактичні знання, виявив здібність аналізувати економічні явища та процеси, робити висновки і узагальнення з чітким їх формуванням;
- правильна і обґрунтована відповідь, з якої видно, що абітурієнт розуміє теоретичний матеріал, його повноту, глибину, системність, але допускає при цьому деякі несуттєві неточності;
- правильна, проте не обґрунтована відповідь, з якої видно, що абітурієнт розуміє теоретичний матеріал, його повноту, глибину, системність, але допускає суттєві неточності;
- неповна відповідь на запитання або така, що не містить аналізу фактичного матеріалу, необхідних узагальнень і висновків, і свідчить про те, що знання абітурієнта мають дещо розрізнений, фрагментарний характер.

Оцінка «не склав» виставляється за неправильну відповідь, яка не відповідає змісту програмного матеріалу і свідчить про нерозуміння вступником його основних положень.

У тому випадку, коли за додаткове вступне випробування вступник отримав оцінку «не склав», він не допускається до наступних вступних іспитів зі спеціальності та іноземної мови і позбавляється права брати участь у конкурсному відборі.

3.3. Рекомендовані джерела

1. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К.: Наукова думка, 2005. – 718 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. – Навч. Посібник для учнів гуманітарних гімназій, ліцеїв, студентів історичних факультетів вузів, вчителів. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
3. Довідник з історії України. - К.: Генеза, 2002. – 1136 с.
4. Кульчицький С.В.Новітня історія України (1953 - 2023). Київ. Арій, 2024. 576 с.
5. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 1. 800 с
6. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 2. 801–1555 с.
7. Україна в XIX столітті: доба модернізації / Валентина Шандра, Олена Аркуша; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с., 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
8. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939 – 1990) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 544 с., 96 с. іл. (Україна. Нариси історії).
9. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 592 с., 48 с. іл. (Україна. Нариси історії).
10. Україна й українці в постімперську добу (1917 – 1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с., 124 с. іл. (Україна. Нариси історії).
11. Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с., 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
12. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2009. 584 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова література

1. Zabavin V. *Zrubna Culture of the North Azov Region. Based on the Materials of the Burial Sites*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia, Tomus XXXVIII. Kyiv – Nitra – Bratislava: VEDA, 2025. 240 p. (монографія)
2. Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. К.: Либідь, 2005. 502 с.
3. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. К.: Наукова думка, 2005. 718 с.
4. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України : підручник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2008. 480 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ: Yakaboo Publsthing, 2024. 656 с.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал. 2021. 408 с.
7. Довідник з історії України. К.: Генеза, 2002. 1136 с.
8. Історія України: новітня доба: навч. посібник / В.М. Литвин, В.Ф. Колесник, А.Г. Слюсаренко та ін.; за ред. В.М. Литвина. К.: Академвидав, 2012. 480 с.
9. Кульчицький С.В. Новітня історія України (1953 - 2023). Київ. Арії, 2024. 576 с.
10. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 1. 800 с
11. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 2. 801–1555 с.
12. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.
13. Україна в XIX столітті: доба модернізації / Валентина Шандра, Олена Аркуша; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с., 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
14. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939 – 1990) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 544 с., 96 с. іл. (Україна. Нариси історії).
15. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990 – 2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 592 с., 48 с. іл. (Україна. Нариси історії).
16. Україна й українці в постімперську добу (1917 – 1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с., 124 с. іл. (Україна. Нариси історії).
17. Федака С. Історія України у датах і подіях. Київ: Український пріоритет. 2018. 368 с.
18. Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с., 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
19. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2009. 584 с.

Допоміжна

20. Арабаджи С.С. Міжетнічні відносини грецького населення Приазов'я у XIX – першій половині XX ст. / С.С. Арабаджи // Регіональна історія України. Збірник наукових статей / Гол. ред. В. Смолій; Відп. ред. Я. Верменич. НАН України. Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. – Вип. 8. – К.: Інститут історії України, 2014. – С. 199 - 208.
21. Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи. –

- Харків: Віват, 2015. – 256 с.
22. Бовуа Д. Гордиев узел Российской империи: Власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793 – 1914) / Авторизованный перевод с француз. Марии Крисань / Бовуа Д. – М.: Новое литературное обозрение, 2011. 1008 с.
  23. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні 1793 – 1830 рр. / Переклад з французької Зої Борисюк / Бовуа Д. Львів: Кальварія, 2007. 296 с.
  24. Брехуненко В. Московська експансія і Переяславська рада 1654 р. К., 2005. 368 с.
  25. Верстюк В.Ф., Горобець В.М., Толочко О.П. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. Т.1. Українські проекти в Російській імперії. К.: Наук. думка, 2004.
  26. Віднянський С.В. Чому та як Українська РСР стала однією з країн-засновниць ООН? (до 70-річчя Організації Об'єднаних Націй і членства в ній України) // Укр. іст. журн. – 2015. – №5. – С. 172 – 185.
  27. Головкин В.В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) // Укр. іст. журн. 2013. №3. С. 176 – 193.
  28. Голубко В. Проблеми історії України другої половини ХХ століття // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. С. 184 – 201.
  29. Гордуновський О.М., Гуржій О. І., Ресент О. П. Торгівля в Південній Україні: організація товарообороту й людський потенціал. Кінець ХVІІІ – початок ХХ ст. Київ, 2017. 155 с.
  30. Горобець В. «Волимо царя східного...» Український гетьманат та російська династія до і після Переяслава / В. Горобець; Український наук. ін-т Гарвардського ун-ту, Ін-т Критики. К.: Критика, 2007. 464 с.
  31. Гриневич В. А., Даниленко В. М., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. Т.2. Радянський проект для України. К.: Наук. думка, 2004. 530 с.
  32. Грицак Я. Подолати минуле. : глобальна історія України. Київ. Портал. 2021. 408 с
  33. Грицюк В. М. Стратегічні та фронтіві операції Великої Вітчизняної війни на території України / НАН України. Ін-т історії України. К.,2010. 150 с.
  34. Грицюк В. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри / В. Грицюк, О. Лисенко // Український історичний журнал. 2023. Число 2. С. 5–33.
  35. Державотворчий процес в Україні. 1991 – 2006. К.: Наукова думка, 2007. 911 с.
  36. Донік О.М. Україна в складі двох імперій (Остання чверть ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.). Київ: Кріон, 2011. 248 с.
  37. Донік О.М. Україна у переддень та в добу ліберальних реформ 1860 – 1870-х років. Київ: Кріон, 2012. 240 с.
  38. Енциклопедія історії України. ТТ.1-10. Київ: Наукова думка, 2003–2013.
  39. Скульчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ: Критика, 2008. 303 с.
  40. Забавін В.О. Історія досліджень поховальних пам'яток зрубної культури Надазов'я. 2012. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія.* Вип. 4/5. С. 73-87.
  41. Забавін В.О. Пам'ятки зрубної культури Надазов'я в дослідженнях новобудовних експедицій. 2016. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія.* Вип. 16. С. 24-33.
  42. Залізник Л. Українці: витоки та історичні долі. Київ: Темпора, 2011. 424 с.
  43. Заруба В.М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648 – 1782 рр. ніпропетровськ ПП “ЛІРА ЛТД”, 2007. 380 с.
  44. Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. / Редкол.: В.А.Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2006, 2007.
  45. Історія українського селянства: Нариси в 2-х томах. Т.1. К.: Наук. думка, 2006. 632 с.

46. Калакура Я. Українська революція 1917–1921 рр. як чинник демонтажу Російської та Австро-Угорської імперій: історіографічний погляд // Українська революція 1917–1921 рр.: погляд із сьогодення. К., 2012. С. 83–92.
47. Ковалевська О. Іван Мазепа: у запитаннях та відповідях. К.: Темпора, 2008. 200 с.
48. Коробка В. Громадське управління у містах Катеринославської губернії (1870-1914 рр.) / В. Коробка. Маріуполь: Акварель, 2014. 326 с.
49. Котляр М.Ф. Духовний світ літописання. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. 338 с.
50. Кульчицький С. В., Параконський Б. О. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. Т.3. Новітній український державотворчий процес. К.: Наук. думка, 2004. 327 с.
51. Кульчицький С. Сталинський «сокрушительный удар» 1932 – 1933 рр. К.: Темпора, 2013. 316 с.
52. Кульчицький С.В. Суспільно-політичне й соціально-економічне становище України в 2010 – першій половині 2015 рр. Укр. іст. журн. 2015. № 3. С. 154 – 175.
53. Левчук Н.М. (Київ, Україна), Боряк Т.Г. (Київ, Україна), Волошвина О. (Чапел-Гілл, США), Рудницький О.П. (Київ, Україна), Ковбасюк А.Б.. Втрати міського й сільського населення України внаслідок Голодомору в 1932 – 1934 рр.: нові оцінки. Укр. іст. журн. 2015. № 4. С. 84 – 112.
54. Лисенко О.Є. Подолання «міфу війни», або Від якої спадщини ми відмовляємося: науковий дискурс, політика пам'яті та сучасні виклики (з приводу 70-річчя перемоги над нацизмом і фашизмом) // Укр. іст. журн. 2015. № 2. С. 4 – 21.
55. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.
56. Мицик Ю.А. Гетьман Іван Виговський. Київ: Видавн. дім “КМ Академія”, 2004. 84 с.
57. Міжкультурний діалог. Т. 1: Ідентичність. Київ, 2009. 464 с.
58. Моця О.П. Самоідентифікація східних слов'ян у часи Русі // Укр. іст. журн. 2015. № 1. С. 4 – 10.
59. Нариси історії української революції 1917 – 1921 років. У 2-х книгах. Кн. 2. Київ: Наукова думка, 2012. (Науково-популярне видання). 462 с.
60. Національне питання в Україні: виклики сучасності, уроки історії. Доповіді та матеріали всеукраїнської наукової конференції. 20 листопада 2014 р. / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2016. 262 с.
61. Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО. Харків, 2015. 512 с.
62. Новікова С.В. Розвиток сільського господарства в селах Маріупольського грецького округу у середині ХІХ ст. / С.В. Новікова // Історичні та політологічні дослідження. 2012. № 1 (49). С. 149 – 154.
63. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. Київ: Темпора, 2011. 422 с.
64. Павлишин О. Історіографія української революції 1917-1921 рр. // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. С. 168-183.
65. Пиріг Р. Я., Тельвак В. В. Михайло Грушевський: біографічний нарис. Київ: Либідь, 2016. 576 с.
66. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків. 2023. 400 с.
67. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. / Редкол. І.Ф.Курас (голова) та інші. Т.1. На зламі століть (кінець ХІХ – 1917 р.). Київ: Генеза, 2002. – 424 с.
68. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. / Редкол. І.Ф.Курас (голова) та інші. Київ: Генеза, 2002. 424 с.
69. Попов В.Ж. Між владою та безвладдям: населення українських міст у 1917-1920 рр.: [монографія] / В.Ж. Попов. Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. 608 с.
70. Потульницький В.А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового

- академічного синтезу української історії в контексті світової історії // Укр. іст. журн. 2014. №1. С. 4-20.
71. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / Гол. ред. Р. Стасюк. Київ: Вид-во "Арій", 2016. 320 с.
  72. Романцов В. М. Грецька громада Маріупольського повіту в політиці українських урядів 1917 – 1918 рр.: історико-правові проблеми // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – Вип. 20. – Ч.1 – Т.1. – 2012. – С. 81 – 85.
  73. Романцов В. М. Завершальний період Громадянської війни на теренах Маріупольського повіту // Вісник МДУ: Серія. Історія. Політологія. – 2014. – Вип. 10. – С. 38 – 46.
  74. Романцов В. М. Суспільні процеси в Маріупольському повіті на початку революції (весна 1917 р.) // Схід. Інформаційно-аналітичний журнал: Серія «Історичні науки». 2015. № 3. С. 64 – 66.
  75. Романцов В.М. Військово-політичне становище у Північному Приазов'ї в період квітневих боїв 1919 р. / В.М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2011. Вип. 2. С. 34 – 41.
  76. Романцов В.М. Демократичні перетворення в Маріуполі на початку революції 1917 р. / В.М. Романцов// Вісник Маріупольського державного університету. Вип. 12. Серія: Історія. Політологія / Під заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь, 2015. С. 39-49.
  77. Романцов В.М. Завершальний період Громадянської війни на теренах Маріупольського повіту / В.М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2014. Вип. 10. С. 38-46.
  78. Романцов В.М. Становлення козацької держави у добу Національно-визвольної війни (проблема в українській історіографії 40-х років XIX – початку XX ст.): Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – 284 с.
  79. Романцова Н.І. «Історія України-Руси» Михайла Грушевського в оцінці радянської історіографії // Гуржіївські історичні читання: збірник наукових праць / Ред. кол.: В.А.Смолій, О.І.Гуржій, А.Г.Морозов та ін.. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю.А., 2013. – Вип. 6. - С. 29 – 31.
  80. Романцова Н. І. Михайло Грушевський в історичній науці (1890 – 1934 рр.). Проблема в українській історіографії. Маріуполь: МДУ, 2019. 528 с.
  81. Романцова Н.І. Постаць князя Дмитра Вишневецького в українській історіографії XIX – початку XXI ст. Маріуполь: МДУ, 2013. 256 с.
  82. Смолій В.А. Богдан Хмельницький / В.А. Смолій, В.С. Степанков. Київ: Арій, 2013. 656 с.
  83. Смолій В., Ясь О. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму. Вісник НАН України. 2022. № 6. С. 3-16.
  84. Смолій В., Ясь О. Українська соціогуманітаристика воєнної доби: виклики, перспективи, можливості. Український історичний журнал. 2022. №4. С. 55 – 70.
  85. Стяжкіна О. В. Окуповані жінки: чинники, ресурси та стратегії виживання // Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства / за наук. ред. Г. Грінченко, К. Кобченко і О. Кісь. Київ: ТОВ "Арт-книга", 2015. С.185-196.
  86. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». Київ, 2013. 403 с.
  87. Україна в Другій світовій війні: Погляд з XXI ст. Історичні нариси. Кн. 2. Київ: Наук. думка, 2011. – 943 с.
  88. Україна найдавнішого часу – XVIII ст.: цивілізаційний контекст пізнання / М.Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. Тернопіль: Астон, 2012. Кн. 1. 700 с.
  89. Україна XIX – початку XXI століття: цивілізаційний контекст пізнання / М.Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. Тернопіль: Астон, 2012. Кн. 2. 696 с.
  90. Україна: політична історія. XX – початок XXI ст. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 1028 с.
  91. Українське козацтво: Мала енциклопедія / Кер. авт. колект. Ф.Г.Турченко; відповід ред

- С.Р.Лях. – Вид. 2. – доп. І перероб. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. – 672 с. Іл, карти.
92. Українське століття (1921 - 2021). Витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси. Друге видання. Київ: Кліо, 2022. 558 с.
  93. Український рух на Донеччині 1917 – 1958: Лекція Олександра Добровольського // Історична Правда. 2015. 28 грудня.
  94. Українці у світовій цивілізації і культурі. Київ: НДІУ, 2008. – 400 с.
  95. Чорнобильська трагедія. Нариси з історії. Київ: Інститут історії України НАН, 2011. 254 с.
  96. Чухліб Т. В. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663 - 1713). Київ: Вид. дім “Києво–Могилянська Академія”, 2004. 288с.
  97. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні. Київ, 2105. 427 с.
  98. Щербак В.О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. Київ: Видавн. дім «КМ Academia». 2000.
  99. Юсова Н. Концепт давньоруської народності: умови актуалізації в Україні // Ейдос. Київ 2006. Випуск 1. Ч. 1. С. 352 – 381.
  100. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – К.: Критика, 2002. 415 с.
  101. Ясь О. Росія як Мордор: фентезійні алюзії у сучасних воєнних наративах / О. Ясь // Український історичний журнал. - 2023. - Число 5. - С. 5-22.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок оформлення титульної сторінки дослідницької пропозиції
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОПОЗИЦІЯ

ТЕМА:

Вступника до аспірантури МДУ

(ПІБ повністю вступника)

Рівень вищої освіти: третій

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність: В9 Історія та археологія

Освітньо-наукова програма: «Історія та археологія»

Передбачуваний науковий керівник:

*ПІБ передбачуваного наукового**керівника, науковий ступінь, вчене**звання**(не обов'язково)*